

Inledning

Rätt och moral. Tyngdpunkten i den rättsliga maktutövningen förefaller att förskjutas från lagstiftaren till domstolsväsendet och förvaltningen. Nya och gamla faktorer samverkar i denna riktning. För det första har internationaliseringstendensen stärkts de senaste åren. Påpekandet låter som en kliché, men det står för något faktiskt och innefattar mer än enbart konsekvenserna av EES- och EU-medlemskap. De nationella domstolarna har fått övernationella rättskällor av ny typ att tolka bl.a. som en följd av EU. Men också ratifieringen av den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter har en viss inverkan. Den innebär bl.a. att enskilda besvär över kränkningar av människorättskonventionen handläggs i Strasbourg. På något sätt har domaren eller domstolsväsendet börjat framstå som en garant för medborgarnas enskilda rättigheter. I samma riktning verkar lagstiftning av helt annan typ, såsom reglering av skuldsanering för enskilda personer. Ett annat exempel (åtminstone i Finland) är den skyldighet som lagts på underrätterna att främja förlikning i civila mål.

Allt oftare skrivs lagarna med generella flexibla normer och lagtillämpare tvingas därför att begrunda existensen av allmänna rättsprinciper och deras implikationer. Domarkåren har alltså fått mycket att förvalta vilket understryker vikten av domslutens motiveringar. Domstolarnas ansvarsbörda har ökat diskussionen om rekryteringen till domarkåren och till juristprofessionerna över lag.

Juristerna verkar inte enbart i domarrollen, utan också t.ex. i företag som rådgivare, eller som konsulter och advokater. En skärpt konkurrens och hårda ekonomiska krav på yrkesutövningen kan leda till att jurister använder rättsliga "trick". Man kan undra om ekonomiskt resultatansvar överhuvudtaget passar som kriterium för rättslig verksamhet. En del av den rättsliga reglering som ligger som grund för ekonomisk verksamhet är föråldrad eller omöjlig att övervaka, t.ex. aktiebolagslagstiftningens bestämmelser om betalning av aktiekapitalet. Även koncentrationen av advokatverksamhet och redovisningsverksamhet leder lätt till jävssituationer och minskat oberoende.

Jurister används ofta av det offentliga ordet som "experter" på moral. Då särskiljer man kanske inte alltid tillräckligt mellan juridik och moral. I allmänhet ses moralen som en personlig fråga, medan den bland jurister rätt ofta ses som samfundsfråga. Orsaken till denna skillnad ligger sannolikt i karaktären hos det rättsliga tänkandet. - Inom juristkåren har man slutligt frigjort sig från lagpositivismen, men den centrala frågan blir hur juristen skall uppträda utanför den egna yrkeskåren.

Om jurister erbjuds och accepterar expertens roll i den formen att expertisen också omfattar moraliska regler, har de ett särskilt ansvar. Bl.a. bör de inte under juridikens täckmantel torgföra moraliska värderingar. I stället borde man peka på det delikata förhållandet mellan juridik och moral. Nu då välfärds-

staten genomgår nedskärningar har speciellt frågan om rättvisa blivit central. Uttryckligen i den debatten kunde jurister ha möjligheter att peka på de moraliska dimensionerna i valet mellan olika lösningar. Om det görs öppet kan det på ett positivt sätt bidra till medborgarnas rättsuppfattningar.

Den problematiska frågan är, naturligtvis, hur man kan gestalta moralen eller juristeten. Det finns inte givna uttömmande svar på den typens frågor. I alla fall är det uppenbart att det finns behov av att intensifiera en analyserande värdedebatt om rätt och moral i relation till olika juristyrken. Hur ser den människobild ut som förmedlas i juristutbildningen? Tillspetsat kan man fråga om vi utbildar professionella i rättvisa eller subsumtionsautomater. Kan man överhuvudtaget

genom undervisning höja moralisk och etisk beredskap? Som ett led i att försöka utveckla dessa frågeställningar har vi planerat ett symposium "Rätten, moralen och juristen i Norden" i augusti 1998. Vi har inte begränsat oss till juristernas verksamhet utan också gått in på rättvisa och argumentation och vinklat det på socialrättsliga frågor. Vi hoppas vi också finner det materiella underlaget för detta evenemang.

Pia Letto-Vanamo

Anders von Koskull

* * *

Detta nummer redigerades av den finländska Retfærd-redaktionen.